

BRAK I OBITELJ – NOSITELJI RIJEČI SUVREMENOM DRUŠTVU

Andrea FILIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 000 Zagreb
andrea.filic@zg.t-com.hr

»Točno je da Svijet ponekad slični na strašnu zbrku. Njegova je zbrkanost tako velika da, ako samo sebe promatramo, osjećamo vrtoglavicu od samoga svojeg života. Među tolikim protivnim mogućnostima, nije li nevjerojatno da smo zajedno i da smo živi – bilo kao pojedinci, bilo pak udvoje?« Riječi su to što ih je izgovorio Pierre Teilhard de Chardin na jednom vjenčanju 1928. godine (P. Teilhard de Chardin, *O ljubavi i sreći*, Zagreb, 1983., 63). Na neki način one odzvanjaju i u temi ovogodišnjega Teološko-pastoralnog tjedna – »Brak i obitelj u proturječju sa suvremenim društvom«. Suvremeno društvo, svi smo toga svjesni, prepuno je raznovrsnih »protivnih mogućnosti«, brojnih alternativa koje proturječe onoj jedinoj mogućnosti koja izvire iz naravnog i (za vjernike) nadnaravnog smisla braka i obitelji. Pritom ne mislimo samo na relativno nedavne rasprave koje su potaknule referendum o definiciji braka kao zajednici žene i muškarca, nego i na mnoge druge izazove koji banaliziraju i vrtoglavo izokreću temeljne vrijednosti bračne i obiteljske zajednice koja je, prema nauku Drugoga vatikanskog koncila, »od Boga stvorena kao izvor i temelj ljudskog društva« te je pozvana »biti prva i životna stanica društva« (AA 11). Ako je to tako, a vjerujemo da jest, onda moramo biti iskreni te sami sebi (barem kršćani u Hrvatskoj, koji prema zadnjem popisu pučanstva čine nešto više od 90% našega društva) postaviti pitanje: Kako je moguće da su se naši brakovi i obitelji, koji su izvor, temelj, prva i životna stanica društva, našli u proturječju

s njime? Otud proizlaze još teža pitanja: Ne znači li to da su se možda naši brakovi i obitelji našli u proturječju sa samima sobom? Nismo li možda i sami djelomice krivi za ono što nam izaziva vrtoglavicu? Ili, nešto ublaženo: Ne podliježemo li i sami izazovima koje nam, glede braka i obitelji, nudi suvremen način života i promišljanja? Kad bismo na sva pitanja mogli odgovoriti negativno, zacijelo ne bi bilo potrebe za ovogodišnjom temom TPT-a, jer logika dopušta jedan jedini mogući odgovor: društvo može biti samo onakvo kakav je njegov izvor, temelj, prva i životna stanica, a ne u proturječju s njime. Nažalost, nije sve tako jednostavno, jer je riječ o zajednicama koje čine ljudi, pozvani na svetost, ali i podložni grijehu. Premda, s de Chardinom, možemo zaključiti da je upravo nevjerojatno i divno to što smo, unatoč svemu, još uvijek zajedno i još uvijek živi (još uvijek postoje svijetli primjeri bračnog i obiteljskog zajedništva, još uvijek se borimo za očuvanje tradicionalnih vrednota braka i obitelji, još uvijek proturječimo onome što ih dovodi u pitanje), ipak nas ono što uočavamo kao probleme suvremenog društva ne samo obvezuje na dubinsko promišljanje o izvornom smislu (kršćanskog) braka i obitelji, o njihovim filozofskim, biblijskim i teološkim temeljima, o psihologiji, pastoralu i sociologiji bračnog i obiteljskog zajedništva te, na koncu, o načinima na koje nam je uvide do kojih smo došli ugraditi u ovaj svijet, nego, još više, na dubinsko zaranjanje u vlastite bračne i obiteljske odnose, na preispitivanje vlastitih života. Pritom je nužno iskreno razvidjeti unosimo li u svakodnevne životne bračne i obiteljske situacije ono do čega smo došli u teoriji. Jesmo li s onime što dovodi u pitanje »instituciju« braka i obitelji u proturječju samo po načelima ili uistinu živimo bračno i obiteljsko zajedništvo? Ako, kako smo spomenuli, i sami snosimo dio odgovornosti za »proturječja suvremenog društva«, je li to zato što dovoljno glasno i hrabro ne izlažemo svoja uvjerenja, ili možda i zbog toga što tome istom društvu ne pružamo dovoljno svijetlih primjera, implementirajući u njegovu nutrinu bogatstvo ljubavi? Crkva, nesumnjivo, ima poslanje naviještati i unositi kršćanske vrednote u svijet, no da bismo imali pravo očekivati da će nas se ozbiljno shvatiti, prije svega bismo tome istome »svijetu« trebali pružiti priliku da, gledajući kršćanske obitelji i bračne drugove, može uskliknuti: »Gledaj ih, kako se ljube!« (Tertulijan, *Apologeticum*, 39,7). Ljube se iako im je život jednako težak kao i naš, iako se i njihove obitelji svakodnevno susreću s trzavicama, nerazumijevanjima, neslaganjima, iako, kao i mi, nerijetko podliježu sebičnim i egoističkim interesima. Usto, dakako, ide i usklik: »Gledaj ih, kako nas ljube!« Ljube nas iako im zadajemo vrtoglavice svojim proturječjima, iako ih izazivamo svojim banaliziranjem onoga što im je sveto, iako im nudimo alternative kojima se, nerijetko, i sami priklanjaju. Ovdje spomenu-

tim »nama« i »njima« nipošto nemamo nakanu staviti crtu razdjelnicu između »nas« i »djece ovoga svijeta«, jer nam to ne dopušta već sama vjera u utjelovljenje Sina Božjega koji je, utjelovivši se, prihvatio sve uvjetovanosti i ograničenja ljudske naravi, osim grijeha, te se na neki način sa svakim pojedinim čovjekom sjedinio (usp. GS 22). Upravo suprotno, želimo promišljati o dubokim vezama s čitavim čovječanstvom, vezama koje nas, baš polazeći od otajstva utjelovljenja, obvezuju na ljubav prema onome što je drukčije, pa bilo to i izvitopereno raznoraznim slabostima i grijesima. U tome vidimo specifičnost kršćanstva i osobitost njegova poslanja, ali i *conditio sine qua non* kršćanskih brakova i obitelji. Možda nas je uvjerenje da su naši brakovi i obitelji ipak malo »bolji« od drugih te želja da ukažemo na stranputice suvremenog gledanja na brak i obitelj na neki način uspavalo, odalečilo od trajne brige za vlastite osobne odnose. Kao da smo i sami pomalo zaboravili da su supružnici prije svega slika Krista i Crkve, »otajstvo veliko« (Ef 5,32), a obitelj da je »kućna Crkva« (LG 11; usp. AA 11) – zajednica koju okuplja živi i proslavljeni Krist i koja je oko njega okupljena. To je ono što spada u bit kršćanskoga braka i obitelji i to nam nitko ne može oduzeti. Toga se možemo lišiti jedino mi sami, ukoliko o tome ne vodimo trajnu brigu, ukoliko izgubimo svijest da je svaki pojedinac, pripadnik bračne i obiteljske zajednice, otajstvo, te da prema svakome valja pristupati kao prema otajstvu. Konkretno, to znači vjerovati da je svaki čovjek, pa i onaj koji nam je najbliži (paradoksalno je, ali nažalost nerijetko istinito da je upravo to ponekad najteže vjerovati) obuhvaćen otajstvom otkupljenja, da u sebi, baš takav kakav jest, nosi neizmjernu vrijednost koja nam često ostaje nedohvatljiva i nerazumljiva no koju se moramo učiti poštovati i ljubiti.

Ako je bit kršćanstva međuosobna ljubav, onda možemo reći da su brak i obitelj sasvim osobita, pa i povlaštena mjesta gdje čovjek ima prilike rasti u onome »biti kršćanin«, rasti u ljubavi. Ne mislimo pritom samo na obitelj kao onu u kojoj se primaju prva životna iskustva i oblikuju one osobne vrijednosti koje će nas pratiti čitavog života, ne mislimo samo na onu početnu odgojnu funkciju obitelji koju najčešće podrazumijevamo kroz prizmu odnosa roditelji – djeca, nego na to da se u obitelji čovjek trajno uči suočavati sa samim sobom, s drugima, s Bogom – u ljubavi i prihvaćanju. Zašto povlaštena mjesta? Stoga što se u braku i obitelji čovjek svednevice, u najdubljoj intimi svojega bića, susreće s ljepotom davanja i primanja, prihvaćanja i prihvaćenosti, ljubljenja i ljubljenosti, ali i s nesrećom sebičnosti, neprihvaćanja, nerazumijevanja. Za mnoge druge, s kojima nismo vezani krvnim i obiteljskim vezama, ili imamo razumijevanja – jer su nam »predaleko« i ne dotiču nas u onom najemotivnijem, ili ih, ukoliko nam njihov odnos prema nama postane nepodnošljiv,

možemo bez nekih većih i ozbiljnijih posljedica (osim one da time postajemo manje kršćani) izbaciti iz svojega životnog prostora. U braku i obitelji te alternative nema – ili, ako je ima, osobito ako postane trajno stanje, onda smo iznevjerili ili ogriješili se o svoj životni poziv i poslanje. U bračnim i obiteljskim vezama takav modus ponašanja jednostavno ne može opstati. Kao što je, slikovito rečeno, kršćanskome braku proturječno »isključivanje aparata koji održavaju na životu«, tj. prekidanje bračne veze, jednako mu je tako protuslovno i »održavanje života na aparatima«, tj. suživot koji se svodi na formalno i izvanjsko zajedništvo. U vezi s time otvara nam se pitanje: Je li naš konačni cilj održati naše veze pod svaku cijenu (jer kršćanski je brak nerazrješiv) ili pak trajno unositi sve bogatstvo svojeg bića u međusobne odnose, pa neće biti želje za razrješivanjem? Isto pitanje možemo postaviti i vezano uz našu temu: Je li nam ponajprije stalo do toga da naša riječ odjekne nasuprot proturječjima ili pak želimo biti nositelji Riječi suvremenom društvu? Da bismo to mogli, prije svega si trebamo posvijestiti prisutnost vječne Očeve Riječi, Sina Božjega koji je postao čovjekom, u svojim obiteljima, te dopustiti da nam ona, kako bi rekao Klement Aleksandrijski, bude Pedagog.

Pokušat ćemo stoga, barem u nacrtu, oslikati neka nezaobilazna načela bračnog i obiteljskog života koja proizlaze iz teološkog pogleda na djelovanje Riječi u povijesti spasenja.

1. Prije svega, riječ je o Riječi koja s Ocem i Duhom Svetim dijeli istu, božansku narav koja je počelo njihova jedinstva. U isto vrijeme Riječ je, kao i Otac i Duh Sveti, božanska osoba. Crkveni su oci još davno uzeli pojam osobe kao onaj koji označuje razlikovanje u Trojstvu, koji se tiče onoga pojedinačnog, te uz koji su vezane sasvim specifične osobitosti i vlastitosti svake od njih. Razlikovanje se, usto, očituje u odnosima – kako *ad intra* tako i *ad extra* Trojstva, u darivanju samoga sebe, u »biti za drugoga«, u komunikaciji, u ljubavi. Sliku trojstvenoga zajedništva osobito je Ivan Pavao II., te potom i njegovi nasljednici, rado primjenjivao na obitelj. Promišljanje o njoj doista je vrijedno svake pažnje. Prije svega, potrebno je jače posvijestiti činjenicu da smo svi dionici iste ljudske naravi. Naravi koja je podložna strastima, slabostima i grijesima, ali koja je također sposobna provrijeti najdivnijom ljudskošću. Tu i takvu narav baštinimo svi, bez iznimke; svi smo izloženi i njezinim padovima i njezinim uzdignućima. Svijest o toj zajedničkoj baštini umnogom nam može pomoći u razumijevanju sebe i članova obitelji, osobito u kriznim situacijama. Shvatiti da nitko od nas nije savršen, ali i vjerovati da je svatko sposoban za usavršenje dragocjen je ulog u jednu bračnu ili obiteljsku zajednicu. Potom slijedi svijest o onome po čemu se razlikujemo. Analogno slici Trojstva, riječ je o osobama.

Prepoznati svojega životnog partnera kao osobu s njezinim vlastitostima i osobitostima, kao drukčiju, ujedno ostati »svoj« i pritom zajedno tražiti mjesta međusobnog darivanja i obogaćivanja, neophodno je u braku i obitelji. Zanimljivo je kako izričaji koje teologija rabi za unutartrajstvene odnose, u malo prilagođenom obliku, izvrsno odgovaraju cilju koji želimo ostvariti u bračnim i obiteljskim odnosima: rađati i dati se roditi, pa i preporoditi, proizlaziti iz drugoga i za drugoga te dati drugome da proizlazi, nadisati i dopustiti da budemo nadisani, prožimati jedni druge ljubavlju.

2. Riječ je o utjelovljenoj Riječi. Riječ koja ostaje ono što jest, božanska osoba, postaje ono što dotad nije bila i to će ostati zauvijek. Svaki ulazak u bračnu zajednicu nužno mora uključivati to dvoje: ostati ono što jesmo i postati nešto što dotad nismo bili. Nije riječ, dakako, o promjeni identiteta. Upravo suprotno: u iskrenim odnosima nema mjesta nikakvoj prijetvornosti, nikakvu pretvaranju, nikakvoj promjeni osobe. Ostajemo isti, ali sada svoj identitet nastavljamo graditi s drugim, uz drugoga, prepuštajući se izazovima novih uzajamnih oblikovanja. Gotovo da bi se na brak mogle primijeniti riječi kalcedonske definicije o dvjema naravima (u braku, razumije se, o dvjema osobama) koje su nesmiješane i nepretvorene, ali i neodvojene i neodjeljive. Uvjerenje da, postajući »jedno«, moramo izgubiti ono sebi vlastito i stopiti se, »pomiješati« s drugim, gotovo pretvoriti se u nj (ili to isto zahtijevati od drugoga), zamka je koja nerijetko dovodi do suprotnog rezultata, do odvajanja i odijeljenosti – bilo fizičke bilo duhovne. Rastu istinske neodvojenosti i neodjeljivosti pridonosi svijest da nam se, pojedinačno i zajednički, u međusobnom darivanju, stapati s Drugim, s Riječju.

3. Riječ je o Riječi koja se, kako smo već rekli, po otajstvu utjelovljenja na neki način sjedinila sa svakim čovjekom. Mnogi crkveni oci to su otajstvo shvaćali kao otajstvo čudesne razmjene po kojoj nam Bog, uzimajući od onoga što smo mi, daje od onoga što je on. Svaki je čovjek, barem na neki način, koji će nam uvijek ostati otajstven, već dionik božanske naravi. U svakom možemo gledati Sina Božjega, sjedinjena s njime. Takav pogled otvara nam oči za nove dimenzije međusobnih odnosa. U konkretnoj osobi svojega životnog druga ili družice, njegovih/njezinih ili svojih roditelja, naše djece i unuka, susrećemo ne samo čovjeka od kojega, kako mislimo, imamo pravo štošta očekivati, nego i Sina Božjega koji od nas očekuje da ga prepoznamo. Iz takve perspektive mnogi će mač međusobnih trzavica i neshvaćanja izgubiti oštricu i svaki će odnos postati otajstvo.

4. Utjelovljenje Riječi uključuje prihvaćanje svih uvjetovanosti ljudskog života, osim grijeha. Prihvatiti drugoga kakav jest, temelj je zdravoga braka i

obitelji. To je, nesumnjivo, teško, osobito u onim situacijama kada se od toga drugoga, takvoga kakav jest, osjećamo neshvaćenima, poniženima, ugroženima. Kada ponašanje drugoga prema nama zadobiva grešne razmjere. Kako ga tada prihvatiti, kako ga tada ljubiti? Sveti Maksim Ispovjedalac nudi rješenje: »Budeš li shvatio da je onako kao što si ti kušan, na isti način kušan i tvoj brat, i ti onom koji je napastovan oprosti, a napasniku koji te želi navesti na mržnju prema napastovanom, opri se ne slušajući njegove podmukle varke...« (Maksim Ispovjedalac, *Asketski spis o Božjem čovjekoljublju*, Zagreb, 1994., 29). Nažalost, prečesto miješamo, pa i poistovjećujemo slabosti i grijeh s osobom. Pa odbacujući grijeh odbacujemo i osobu koja nam njime čini život teškim. Nemamo snage ostati na onoj utjelovljenskoj liniji iz koje kao trajni imperativ, bez obzira na svu grešnost, proizlazi prihvaćanje drugoga. Dakako da je u onim krajnjim, graničnim ugroženostima čovjeku gotovo nemoguće svojim snagama djelovati prema tome imperativu. Pa ipak, nije rijetkost da i one redovite i sveprisutne životne nesuglasice proglasimo neprihvatljivima, zamišljajući da je moguće živjeti pod staklenim zvonom. Živjeti zajedno znači biti stalno izložen, stalno u susretu, stalno pred i u prosudbama drugoga, stalno u novim neočekivanim situacijama u kojima moramo tražiti rješenja koja nerijetko nadilaze naše snage ukoliko smo se ulijenili u ljubavi. Ta dinamika bračnog i obiteljskog života ne dopušta mirovanje u »uživanju vlastita posjeda«, nego nas neprestance stavlja pred zahtjev iskoraka iz samih sebe u susret drugome i drukčijem. Prihvaćajući drugoga kao drukčijega, treba spomenuti, ne smijemo imati oči otvorene samo za ono što nam je teško prihvatiti i u čemu nam se trajno vježbati. Treba ih otvoriti, a što prečesto previdamo, i za ono divno u drugome te mu pritom davati do znanja koliko nas raduje i obogaćuje.

5. Utjelovljenje Riječi ne tiče se samo trenutka u kojemu je Riječ postala čovjekom. Ono uključuje i rast: rast djeteta u Marijinoj utrobi, rast dojenčeta, rast u djetinjoj, mladenačkoj, odrasloj dobi. Činjenica da je Božja Riječ postavši čovjekom prihvatila biti podložna rastu, otvara nam još jedno polje promišljanja. Svi smo svjesni da brak ne doživljava svoj vrhunac vjenčanjem ni da obitelj ostvaruje svoje konačno poslanje rođenjem djeteta. I bračni partneri i svi članovi obitelji bezuvjetno moraju rasti. U taj je rast uključeno sve ono o čemu smo dosad govorili – rast u svijesti o onome što nas spaja i onome što je svakome od nas vlastito, u ostvarivanju međusobnih odnosa, u prihvaćanju drugoga, u ljudskosti. Rast u odbacivanju slabosti i grijeha koji umanjuju kvalitetu zajedničkoga života. Većinom veoma dobro znademo da je naš životni suputnik potreban rasta. No, znademo li mu pritom pomoći, i to ne nužno onakvom pomoću kakvu smo zacrtali da mu je potrebna te smo je pritom još dobro isplanirali? Nerijetko je dovoljno

samo ovo: ustrajno biti uz i za drugoga, ljubiti ga i prihvaćati takvoga kakav jest. Poštivati njegovo vrijeme rasta. Zanimljivo je kako roditelji, kada imaju malo dijete, besprigovorno i s najvećom ljubavlju poštuju njegovo vrijeme, koliko god to objektivno bilo iscrpljujuće: vrijeme dojenja, plakanja, mijenjanja pelena, vrijeme puzanja, padanja; kako strpljivo čekaju da dođe vrijeme kada će se smijati, gugutati, tepati, progovoriti, hodati, trčati. Gdje odlazi i zašto nas napušta ta snaga kada treba poštovati vrijeme i razumjeti potrebu rasta raspaljenog tinejdžera, razularenog srednjoškolca, studenta koji je pao godinu, supruga, supruge, roditelja, tazbine, baka i djedova i tako unedogled? Zašto nam je tako teško prihvatiti da treba strpljivo čekati da drugi uzraste u svojoj ljudskosti i svojoj božanskosti? Vjerojatno stoga što nedopustivo previđamo da i sami trebamo rasti te da i nas netko treba čekati.

6. Sveti Irenej je, govoreći o otajstvu utjelovljenja, primijenio na nj sliku Božje pedagogije koja uključuje postupno privikavanje čovjeka na život u zajedništvo s Bogom. Ona se uklapa u Irenejevu razvojnu antropologiju prema kojoj je čovjek bio stvoren kao malo dijete, kao novorođenče koje je »nesposobno primiti hranu koja nadilazi njegove godine« (Irenej, *Adversus haereses*, IV, 38, 1), tj. još uvijek nije sposobno primiti savršenstvo koje mu je Bog namijenio, nego se na nj treba privikavati. Zbog te je ljudske nesposobnosti Gospodin, rekapitulirajući sve u sebi, došao k nama ne u svojoj neizrecivoj slavi, za koju još uvijek nismo bili sposobni, nego takav da ga možemo vidjeti, u vidljivu tijelu (usp. *Isto*). Slika privikavanja usko je povezana sa slikom rasta. Onome tko živi u braku i obitelji jasno je da ona nema nikakve veze s »brakom na probu«. Brak se ne može »isprobati«, kao što se to ne može ni jedno duboko životno iskustvo. Ne možemo predvidjeti, unaprijed provjeriti ni vlastite a kamoli tuđe reakcije na sve ono što nam život nosi. No možemo se »privikavati« jedni na druge, međusobno se pripitomljivati i tako zajedno rasti u dubini komunikacije, u razmjeni ljubavi, u otvaranju djelovanju Duha Svetoga. Za kvalitetnu trajnost ili trajnu kvalitetu u odnosima potrebno je vrijeme, i to vrijeme privikavanja. Svijest da smo svi potrebiti pripitomljavanja te da se nijedan odnos ne gradi preko noći umnogome pridonosi stvaranju pitomije, toplije atmosfere u obitelji. Suprotno privikavanju, polaganom i trajnom rastu, jest nasilje nad rastom i vremenima drugoga. Nesumnjivo je teško prihvatiti da svatko ima svoje putanje rasta i napredovanja, da svatko ima svoja vremena u kojima uspijeva ili ne uspijeva ostvariti ono za čime čeznemo, da je u nekim životnim razdobljima nesposoban primiti ono blago koje mu Bog ili mi sami nudimo, da se ponekad jednostavno ne da pripitomiti. No jesmo li, opet, svjesni i povremene vlastite nepripitomljivosti?

7. Riječ je o Riječi koja je trpjela i umrla za nas. Tu nije na snazi samo pasivno prihvaćanje nanošenja boli nego, još više, aktivno svjedočanstvo o preobilnoj mjeri Božje ljubavi. Netrppljivi je trpio, Besmrtni je umro. Tim klasičnim izričajima komunikacije idioma – pridijevanja vlastitosti, od starine se htjelo istaknuti jedincatost osobe Riječi koja je postala čovjekom, istovjetnost onoga koji je odvijeka rođen od Oca i u vremenu rođen od Marije. Možemo dodati: istovjetnost onoga koji je iz neizmjerne ljubavi stvorio čovjeka, koji je iz iste ljubavi postao čovjekom te je, opet iz te ljubavi, dao da to njegovo čovječstvo bude razapeto. U svemu je na djelu ista Ljubav, ona koja proizvire iz nutarnje punine Presvetoga Trojstva te se u svojem bogatstvu prelijeva na svako stvorenje, omogućujući nam i zahtijevajući od nas da i sami budemo spremni ljubiti u trpljenju i trpjati u ljubavi. Bračni i obiteljski život, koji teško da bi uopće mogao zaživjeti bez ideala, vrlo brzo postaje prožet trpljenjima. Ona neizbježna, koja duboko pogađaju sigurnost naše egzistencije, kao što su teška bolest i smrt zacijelo je lakše podnositi kada nismo sami, kada osjećamo toplu blizinu druge osobe. Koliko god bolna bila, kroz takva krajnja iskustva bračna i obiteljska zajednica na osobit način doživljava snagu međusobne ljubavi i Ljubavi koja ih povezuje. Tada smo sposobni darivati se do kraja. No, što je s onim svakodnevnim, redovitim trpljenjima koja podnosimo zbog toga što je drugi drukčiji od onoga što smo zamislili, priželjkivali, nadali se? Tada nam se čini da bi život bio lakši u izoliranosti i osami. Pa ipak, upravo su takve situacije itekako korisne, kao prilike kroz koje učimo rasti u nadilaženju oholosti, sebičnosti, egocentrizma. To ne znači zatvoriti oči za nedaće i okrutnosti koje nam život nosi, niti ga promatrati kroz ružičaste naočale, nego svjesno razvijati spoznaju da se upravo kroz ta svakodnevna, sitnija ili krupnija trpljenja malo pomalo privikavamo prihvaćati i darivati u različitosti, različitosti koja u svakome od nas sa sobom nosi neki oblik slabosti i grešnosti, koja čini da zbog drugoga (ili drugi zbog nas) patimo. Pogled u Krista raspetog iz neizmjerne ljubavi prema svim slabim i grešnim ljudima ne tjera nas na pasivno podnošenje životnih križeva, nego upravo na aktivnu vjeru da se kroz trpljenje na čudesan način otvaraju mehanizmi ljubavi. Dakako, ako smo otvoreni za njih. I ovdje možemo postaviti pitanje: Zašto se samo po sebi razumije da ćemo biti sposobni trpjati za nejakom djetetom, da ćemo mirno podnositi njegove nečistoće i s ljubavlju ga prati, a »nečistoće« i slabosti bračnog druga ili drugoga odraslog člana obitelji ne možemo pretrpjati? Ljubav koju su roditelji unijeli u mijenjanje pelena djetetu, koliko god se toga dijete ne sjeća, zauvijek će ga obilježiti. Jednako tako i svako naše podnošenje trpljenja zbog drugoga koji je slab, koji nam »zagorčava« život, svako naše strpljivo čekanje da se drugi pripitomi,

svako iskazivanje ljubavi... pridonijet će da, premda se ne sjećali točno presudnoga trenutka u kojemu se dogodila promjena, u drugom i u nama provre istinska ljubav. A to vrijedi čekati, tome se vrijedi nadati, u to vrijedi vjerovati, u to vrijedi ulagati!

8. Riječ je o Riječi koja je, kao uskrsnula i proslavljena, u svojem bogočovještvu trajno prisutna u svijetu, koja nam, zajedno s Ocem, trajno šalje Duha Svetoga, koji je Ljubav. Sve što smo dosad naveli, koliko god bilo praktično, u praksi je nemoguće, ili tek djelomice moguće ostvariti ukoliko ne vjerujemo da nam uskrsli i proslavljeni Krist daje onu Snagu koju ne mogu zamijeniti nikakve ljudske snage. Posvješćivanje činjenice da je Isus Krist sada živ i prisutan mnogo je važnija od svih naših nastojanja da živimo po njegovim zapovijedima. Isus Krist pred kojim smo svi jednaki, koji nas sve ljubi, koji nas sve privlači k sebi, koji i danas traži svaku izgubljenu ovcu. Isključivo pouzdavanje u moralne upute, bez svijesti o sada živome Kristu, nerijetko nas dovodi u zabludu da smo baš mi ti koji ih ispravno slijedimo. Zaboravljajući na uskrslog Krista u stanju smo zaboraviti na pedagogiju vječne i vječno prisutne Riječi te sve prepustiti svojim uskim i skućenim prosudbama.

Pogled na brak i obitelj u svjetlu Riječi otvara nam nove perspektive, u sebi jednostavne a opet zahtjevne. Ovdje smo naveli samo neke od njih, kao poticaj za promišljanja koja nam valja razmjenjivati. Razmjena mišljenja i razmjena životnih iskustava kroz koja svaki brak i svaka obitelj prolaze na svoj način uvelike pridonosi onoj pozitivnoj relativizaciji problema s kojima se svakodnevno susrećemo; kroz njih shvaćamo da nam je svima prolaziti isti put te da nijedna bračna i obiteljska »sudbina« nije toliko iznimna, da već u nekoj verziji ne bi bila proživljena i preživljena. Kao što je to divno opisao Tin Ujević u pjesmi »Pobratimstvo lica u svemiru«:

»Ne boj se! Nisi sam! Ima i drugih nego ti
koji nepoznati od tebe žive tvojim životom.
I ono sve što ti bje, ču i što sni
gori u njima istim žarom, ljepotom i čistotom.

Ne gordi se! Tvoje misli nisu samo tvoje! One u drugima žive.
Mi smo svi prešli iste putove u mraku,
mi smo svi jednako lutali u znaku
traženja, i svima jednako se dive.

Sa svakim nešto dijeliš, i više vas ste isti.
I pamti da je tako od prastarih vremena.

I svi se ponavljamo, i veliki i čisti,
kao djeca što ne znaju još ni svojih imena.

I snagu nam, i grijeha drugi s nama dijele,
i sni su naši sami iz zajedničkog vrela.

I hrana nam je duše iz naše opće zdjele,
i sebični je pečat jedan nasred čela...«

Za nas kršćane to pobratimstvo lica u svemiru poprima osobit pečat. Ono je ne samo korektiv koji nam pomaže da relativiziramo osobne »tragedije« nego vjera u uskrslog, kozmičkog Krista, onoga koji je središte svega i svijetu, koji nas sve k sebi privlači i u sebe okuplja, kojemu sve teži kako bi se ujedinilo u njemu u Ljubavi. Svaka pojedina bračna i obiteljska ljubav u takvom svjetlu zadobiva univerzalnu dimenziju i zadaću: pridonositi rastu, de Chardin bi rekao »evoluciji Ljubavi« u svijetu. Kroz svaki, pa i mali napor da ražarimo svoju i ljubav svojega životnog suputnika, postajemo nositelji Riječi, nositelji Ljubavi ovom društvu, u ovom trenutku, u ovim poteškoćama, u ovim proturječjima. Možda je upravo takvo univerzalno, globalno gledanje – na Krista kao žarište božanske ljubavi u svemu i na nas kao one koji smo pozvani pridonositi rastu sveopće ljubavi – jedan od mogućih priključaka na danas problematizirano pitanje globalizacije, za koju smatramo da je jednim dijelom kriva za to da se u suvremenom društvu gubi osjećaj za tradicionalne vrijednosti braka i obitelji. Možda je upravo u tome prilika da proširimo svoja obzorja ljubavi, da shvatimo da nije riječ samo o uskome krugu ljudi koji su u igri, o jednom bračnom paru ili jednoj obitelji, nego o cjelokupnom čovječanstvu. Na koncu, završimo pitajući se s onime s kojim smo započeli: »Je li čovječanstvu doista moguće da nastavi živjeti i rasti a da se iskreno ne upita koliko istine i snage rasipa od svoje nevjerojatne moći da ljubi?« (P. Teilhard de Chardin, *O ljubavi i sreći*, 5). U skladu s našom temom, to ćemo pitanje ovako preoblikovati: U kojim će tek proturječjima završiti čovječanstvo ako ćemo mi, koji vjerujemo u otajstvo braka i obitelji, zbog nemara, tvrdoglavosti, razmaženosti i skučenosti, rasipati nevjerojatnu moć Ljubavi prisutne po Riječi?